

Tolstojansk tragedi

LEO OCH SONJA TOLSTOJS fyrårtioåriga äktenskap har beskrivits i många böcker, av barn, andra släktingar, sensationslitteratörer, forskare. Detta äktenskap, från början innerligt och lyckligt, blev småningom en tragedi, en tragedi av sådan bitterhet och sådan långvarighet att nästan alla ryktbara äktenskapliga helveten blir svala vid en jämförelse. Det berodde inte på erotiska svårigheter och komplikationer. Utom under korta tider, då allt förgiftades av stridigheter, fortlevde makarnas fysiska och andliga kärlek, ömhet och bundenhet. Det berodde inte heller på egenskaper hos någon av dem som vi kan finna onda eller motbudande. Båda var goda människor, varma och medkännande av naturen, och denna utrustning förstärktes av en alltmör medveten vilja till fördragssamhet, förståelse och uppfostring. Och ändå levde de långa skeden i spänning, gräl, förbittring och förtvivlan — till dess Tolstoj vid åttiofem års ålder rymde i sökande efter ensamhet och fattigdom och dog på en liten järnvägsstation i den ära och publicitet som han sade sig förakta.

Till de detaljer som bidrar till tragedins förklarande hör den principiellt genomförda uppriktigheten makarna emellan. De skulle föra dagböcker var för sig med ärliga och fullständiga uppgifter om händelser och tankar, med rätt för den andra parten att läsa dagboken. Alldeles kunde väl inte detta genomföras — en sådan total uppriktighet var omöjlig eller åtminstone olidlig även för dessa helgonlika — men de anteckningar som publiceras präglas av önskan att inte bedra sig själv eller den älskade. Därmed följde ett slags dubbelt liv som måste ha varit provande: dels livet tillsammans dag för dag, dels det inre, hemliga livet som ibland glädjande, ibland oroande och förskräckande avslöjades vid läsningen av den andres dagbok.

Det väsentliga var motsättningen mellan vanlig mänsklig godhet hos Sonja och den efter hand behärskande tro på godhetens ideologi som fyllde Leo, striden mellan ansvarsetik och kallelsetik, för att bruka Max Webers ståtliga ord. Sonja hade inte stora behov av omväxling och nöjen, men hon ville i stort sett att deras liv skulle vara lågt och konventionellt och ståndsmässigt, om man nu kan säga så om en stor godsägare som tillika är världens störste författare. Leo ville inte nöja sig med den välgörenhet, den strävan att hjälpa och fostra bönderna på godset och i trakten där Sonja var hans hälsöfulla kamrat. Han sökte godheten, fulländningen med alltmör förtvivlad passion, och godheten blev för honom mera lik människoförakt och människokohat — ett förakt och ett hat som han främst

Sonja Tolstoj — den store ryske diktarens hustru — har ägnats en skildring som Herbert Tingsten här anmäler.

kände mot sig själv, mot sitt outsläcktliga, i fader Sergius gestalt tecknade högmod. Aganderätten skulle försvinna, människorna skulle bli munkar och nunnor, i asketism och självhat krypande vid Guds fötter; mest fruktansvärt kom denna ångest och längtan fram i "Kreutzersonaten", där den fysiska kärleken blir det ondas upphov och lockbete.

Hur skulle en god hustru känna inför dessa sublimiteter, dessa galenskap? Hon ville inte avsvärja äganderätten genom att ge förläggarna böckerna gratis, hon ville samla pengar till barnen. Hon såg i förhållandet av kyskheten ett svek mot den lidelse som lyst över deras liv. Ja, hon måste småningom börja betvivla den ärlighet, som skulle vara basen för denna programmatiska godhet. Tolstoj levde dock kvar i ett visst välstånd på godset; att han överlätit all sin egendom till familjen kunde ses som en låtslek eller ett självbedrägeri. Han sade sig avsky det sexuella, men hustrun visste hur pockande hans lust var ännu på älderdomen. Så gick åren i ursinne och försoningar tills döden satte punkt för tragedien.

En engelsk författarinna, Cynthia Asquith, har i sin nu på svenska utgivna *Gift med Tolstoj* (Bokförlaget Gothia, översättning av Margit Smith, 24:50) skildrat Tolstoj's äktenskap. Det är inte något märkligt eller banbrytande arbete, men det bygger, såvitt jag kan finna, på omfattande studier av litteratur och dagböcker och är intelligent, välbalanserat och känsligt. Författarinnan är inte advokat för någon av parterna (som en rad andra skribenter i ämnet), hon söker fördela skulden eller, rättare, se oskulden hos båda. Man kan inte läsa om Tolstoj's äktenskap utan att lida, och ibland glädjas, med makarna; sorgen över dem och tillgivenheten för dem gör kanske läsaren en smula klokare och bättre. HERBERT TINGSTEN

I DEN STORA... under detta jubileum... Amerika har redan... minstone ett betydande arbete, värt att läsa och begrunda även utanför USA. Författaren till denna korta och koncentrerade skrift är Robert Penn Warren, poet, romanförfattare och vetenskapsman, med det gamla och det nya Södern i centrum av intresset. I *The Legacy of the Civil War* (Random House, 2.75 dollar) mediterar han kring hundraårsminnet, söker ge en bild av vad kriget betytt i Amerikas idéhistoria och vad det betyder för amerikansk politik av i dag. Hans reflexioner är kanske ibland alltför konstruktiva och fantasirika, men de innehåller tillräckligt mycket realism för att vara en lysande introduktion i amerikansk tankeliv.

Inbördeskriget är enligt amerikansk föreställning den stora, enastående händelsen i vår historia, börjar Warren. Först med detta krig kom USA att bli en nation, en union, en enhet, betraktad som framtidens och framstegets verktyg inte bara för amerikanerna, utan för hela världen. Det blev en självklar sak att med Woodrow Wilson förklara att Amerika är det enda idealistiska landet i världen. Amerika, av statens grundare tänkt som en idyll fjärran från världens yra, blev ödet folk, kallat att rena och ordna världen. Inbördeskriget var den hemliga förskolan till 1917-1918 och 1941-1945, liksom till de stora politiska aktionerna efter andra världskriget.

Många motiv flätades samman i denna skärpning, förstoring och aktivisering av den amerikanska myten. Kriget ansågs, och detta var dess storhet, ha utkämpats för två idéer, unionens sammanhållning och, än viktigare, slaveriets avskaffande. Det hade medfört lidanden och offer, kring vilka legender kunde vävas, måste vävas. Dess resultat, åtminstone dess skenbara resultat, blev väldig invandring, materiellt uppsving, ekonomisk och politisk makt, obegränsad självförlit. De stora gestalterna under revolu-

Robert Penn Warren

den man erövrade Washington

After the

Treason

Malice in

Can touch

De drag

kriget förr

Södern och

den var

fattar den

Det Stora

Skattkamr

innebär, s

tillfälle at

laget och

åberopas s

okunnighe

förtvrycket

avslöjades vid

den andra

ligt det ä

hundra å

braith om

romantise

dem och

som orsa

slags ka